

УДК 80/81
ББК 81.2-7

БАЪЗЕ ВИЖАГИҲОИ ТАРҶУМАИ В. ДЕРЖАВИН БАР “БЎСТОН”– И САЪДӢ *Маҳкамов Абдували Абдугафорович, унвонҷӯи ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров (Тоҷикистон, Хучанд)*

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА “БУСТОНА” СААДИ В. ДЕРЖАВИНЫМ *Махкамов Абдували Абдугафорович, соискатель ХГУ им. акад. Б.Гафурова (Таджикистан, Худжанд)*

SOME PECULIARITIES OF V. DERZHAVIN'S TRANSLATION OF SAADI'S “BUSTON” *Makhamov Abduvali Abdugaforov, claimant for candidate degree of Khujand State University named after academician B. Gafurov (Tajikistan, Khujand)*
E-MAIL: mahkamovabduvali@yandex.ru

Калидвожаҳо: тарҷума, “Бӯстон”, Саъдӣ, В. Державин, тарҷумаи маъноӣ, муносибати озод, К. Чайкин

Масъалаи тарҷумаҳои русии “Бӯстон”-и Саъдии Шерозӣ аз ҷумлаи масоили ба таври бояду шояд омӯхтанишуда аст ва ниёз ба тадқиқоти илмӣ дорад. Муаллифи мақола кӯшидааст назари хешро дар мавриди вижагиҳои яке аз тарҷумаҳои русии “Бӯстон”, ки ба қалами шоир ва тарҷумони рус В. Державин тааллуқ дорад, баён кунад. Муаллиф содагии баён ва муносибати озоди тарҷумонро аз ҷумлаи вижагиҳои асосии тарҷумаи В. Державин қаламдод мекунад. Тавассути муқоиса бо нусхаи форсии “Бӯстон” ва тарҷумаи дигари русии он - тарҷумаи К. Чайкин, ин вижагиҳо ва умуман “бурду бохтҳо”-и тарҷумаи Державин хеле бориз нишон дода шуда, барои таҳқиқоти ояндаи тарҷумаҳои русии ин маснави Саъдӣ заминаи мусоид фароҳам меорад.

Ключевые слова: перевод, “Бустон” Саади, В. Державин, смысловой перевод, свободный перевод, К. Чайкин

Исследуется мало изученная в таджикском литературоведении проблема оценки переводов на русский язык “Бустона” Саади Ширази. Выражено авторское мнение о некоторых особенностях перевода “Бустана” Саади, принадлежащего известному русскому поэту-переводчику В. В. Державину, в его сопоставлении с текстом оригинала и с другим переводом “Бустана”, выполненным известным ученым - востоковедом и переводчиком К. Чайкиным. Выявлено, что основными особенностями перевода “Бустана” В.В. Державина являются следующие: простота лексики, отражение в переводном варианте текста индивидуального стиля переводчика, в частности вольность перевода, и т.д. Работа может послужить исходной точкой для дальнейшего исследования переводов поэмы Саади на русский язык.

Keywords: translation, Saadi's “Buston”, meaningful translation, free translation, K. Chaikin

The article dwells on the problem beset with evaluation of “Buston” by Saadi Shirazi translated into Russian; the theme being scantily explored in Tajik literary criticism. The author correlates two Russian translations performed by V.V. Derzhavin and K. Chaikin, the former is a

---

professional translator of foreign poetry and the latter is not only a translator, but a well-known Orientalist-scholar. The author of the article elicited that Derzhavin`s main peculiarities are simplicity of vocabulary, reflection of the individual style of his own in the interpreted original, free transposition sometimes ignoring a precision of the original.

The work can serve as an initial point for further researches of Saadi`s poems in Russian translations.

Яке аз тарчумаҳои манзуми “Бӯстон” ба забони русӣ тарҷумаи шоири маъруф ва тарҷумони соҳибтаҷрибаи рус Владимир Василевич Державин [1] мебошад, ки аз лиҳози фаро гирифтани матни нусхаи асл, яъне шумораи абёти он комилтарин тарҷума махсуб меёбад. Илова бар ин тарҷумаи мазкур дорои вижагӣҳое чун содагии алфоз , хунари волои суҳанварии мутарҷим ва умуман дар худ таҷассум кардани баъзе аз вижагӣҳои нусхаи асл буда, дар мақолаи ҳозир то ҷое имкон ҳаст, таҳлилу баррасӣ мегардад.

Тарҷумаи Державин аз муқаддима, тарҷумаи кулли асар ва тавзеҳот иборат аст. Таҳияи матн, муқаддима ва тавзеҳоти китоб ба қалами шарқшиноси шӯравӣ, муҳаққиқи осори Саъдӣ, профессор Рустам Алиев тааллуқ дошта, аз лиҳози аҳамият ва арзиши илмӣ мақомаи вижа дорад. Муаллифи сарсухан дар он аз зиндагиномаи муаллифи “Бӯстон”, замони зиндагии ӯ, таъсири муҳити пушошӯби аср ба шахсият ва андешаҳои шоир суҳан гуфта, дар маҷмӯъ ҳамин муҳити ноором ва зиндагии пурмашаққату сафарҳои тӯлоии шоир, инчунин таҳсилоти чандинсолаи ӯро сарчашмаи пурборӣ ва муайянкунандаи самти равиши эҷодиёти шоир медонад [1, с. 3-11].

Ногуфта намонад, тарҷумаи Державин ду маротиба: соли 1962 дар якҷоягӣ бо тарҷумаи тарҷумони дигари “Бӯстон” Анатолий Старостин дар шаҳри Маскав дар нашриёти давлатии “Художественная литература” [5]; соли 1968 дар шакли комили худ дар ш. Душанбе, дар нашриёти “Ирфон” [1] ба нашр расидааст.

Дар мавриди вижагии нахуст, ки зикр кардем, метавон гуфт, ки то замони тарҷумаи В. Державин ва баъд аз он то ҳол тарҷумае ба забони русӣ навишта нашудааст, ки фарогири матни комили “Бӯстон” бошад. Бо шумори худи ин ҷониб тарҷумаи зери дасти мо қарордошта, ки соли 1968 дар шаҳри Душанбе, дар нашриёти “Ирфон” нашр шудааст, 4090 байтро ташкил медиҳад. Ин афзалияти тарҷумаи мазкур бар соири тарҷумаҳои русии “Бӯстон” қобили қабул ва шоистаи таҳсин аст, аз ин лиҳоз, ки метавонад хонандаро бо он қисматҳо ва абёти “Бӯстон”, ки аз он маҳрум буд, муаррифӣ кунад.

Дигар вижагии тарҷумаи Державин ин содабаёнӣ он буда, мутарҷим маҳз ҳамин хусусияти матни форсиро то ҷое нишон додааст. Баъзе мисраҳо то ҷое содаанд, ки агар онҳоро ба наср тарҷума карданӣ шавем, танҳо сарфи назар кардани вазни шеърии онҳо кофист. Ба ибораи дигар, агар вазни шеърии ин гуна мисраҳо ба назар гирифта нашавад, бе ин ки тартиби калимаҳо дар дохили ҷумлаҳо ва умуман соҳти наҳвии ҷумлаҳо тағйир дода шавад , худи матни ин гуна мисраҳо насри равоне мебошанд.

Барои мисол чанд байте аз нусхаи асл ва ҳамчунин чанд байти дигар аз тарҷумаи Державин меорем.

Нусхаи Фуруғӣ

Валекин Худованди болову наст,

---

*Ба исён дари ризқ бар кас набаст...
Зи абр афканад қатрае сӯи ям,
Зи сулб оварад нутфае дар шикам.
Бирав, поси дарвешии мӯҳтоҷ дор,
Ки шоҳ аз раият бувад тоҷдор.
Раият чу беханду султон дарахт...
Агар пойбандӣ, ризо неш гир,
В-агар таксаворӣ, сари хеш гир.
Раҳ ин аст, рӯй аз тариқат матоб,
Бинеҳ гому коме, ки дорӣ, биёб...
Раёсат ба дасти касоне хатост,
Ки аз дасташон дастҳо бар Худост. [6, с.25 – 29].*

Аз тарҷумаи Державин:

*По шарикату воду пить _не грех,
Злодея по суду казнить _не грех.
Не торопись виновного казнить,
Потом не сможешь голову пришить...
Ты войском овладеешь, сам ты смел,
Но не вводи войска в чужой предел. [5, с. 77]*

Метавон гуфт, ки вижагии зикршудаи тарҷумаи “Бӯстон”, яъне содагӣ ва осонбаёнӣ дар он аз матни форсӣ ҳам зиёдтар ва рушантар ба назар мерасад. Албатта, ин маъноӣ бартариии тарҷума аз нусхаи аслои нашошта, балки хунари шоирии мутарҷимро дар баёни мазмуни нусхаи асл ва ба фаҳми хонандаи замони худ мувофиқ кардани он нишон медиҳад, вагарна ҳеҷ гоҳ тарҷумаро наметавон бо нусхаи асл баробар донист. Зеро “Бӯстон” бо вучуди истифодаи калимоту ибороти осонфаҳм ҳамчунин дар хунари суҳанварии муаллифи худ, тасвири ашё ва воқеаҳои ҳодисаҳо, доро будан ба ибороти балеғ, ширинии алфоз ва дигар вижагиҳои худ ҳамто надорад ва хоси танҳо худ Саъдист. Тарҷумаҳои бар “Бӯстон” навишташуда бошанд (аз ҷумла тарҷумаи Державин) чун тарҷумаи ҳар асари бадеӣ як навъ кӯшише дар муаррифии ин гавҳари дарёи суҳан барои хонандагонӣ забоне ва замоне мухталиф бо забон ва замони муаллифи он буда, маҳз бо дарназардошти ҳамин ихтилофи забониву замонӣ ва то чӣ андоза созгор омадан бо рӯҳи забон ва замони зисти мутарҷим, ҳамчунин сатҳи фаҳмиши хонандаи он давр хусусиятҳои ба худ хос мегиранд. Ба андешаи мо, маҳз даврони зиндагии мутарҷими “Бӯстон” Владимир Державин, ки аз муаллифони осори адабӣ содабаёнӣро тақозо мекард, муайян-қунандаи ин вижагии тарҷумаи ӯ гаштанд. Тарҷумаи ӯ ба рӯҳи замони худ мувофиқ буда, ба хонандаи имрӯз чун тӯҳфае беназир аст, зеро ӯро бо намунае аз осори барҷастаи ахлоқии адабиёти форсӣ тоҷик ошно мекунад. Агарчи қабл аз Державин низ тарҷумони рус Константин Чайкин ин асари пураарзишро тарҷума кардааст, тарҷумаи ӯ бад - ин содагӣ набуд, ки тарҷумаи Державин дар худ касб кардааст. Тарҷумаи Чайкин хусусиятҳои забониву замони худро дошт ва ба рӯҳи замони худ мувофиқ буд. Тарҷумаи Державин бошад пас аз се даҳсолаи он ба вучуд омад, ки то ин давра адабиёт вобаста ба тағйири ҳаёти сиёсӣ ва иҷтимоии давр хусусиятҳои ба замони худ хос гирифт ва як андоза забони осори бадеӣ низ мувофиқ ба талаби замони сода ва оммафаҳм гашт.

Яке аз вижагиҳои тарҷумаи мавриди баҳси мо ин *муносибати озои* мутарҷим ба нусхаи асл мебошад. Барои Державин аз шакл дида мазмуни асари тарҷумашаванда муҳимтар аст, ӯ ба ҷузъиёт аҳамият намедихад, балки кӯшиш мекунад барои хонанда аз ҳама чизи муҳим-мазмуни асари тарҷумашавандаро чун амонате, ки ба дӯш дорад, расонад. Ба ӯ на ҳама вақт тарҷумаи таҳтуллафзии калимаҳо даст медиҳад. Шояд сабаби дигар он бошад, ки пойбандӣ ба тарҷумаи таҳтуллафзии калимот ба эҷодкории мутарҷим ва нишон додани хунари суханварии ӯ то ҷое монё мешавад ва шеърӣ табиӣ, ки хонандаро мафтунӣ худ созад ва завқи эстетикӣ ӯро афзояд, ба даст намеояд ва дар натиҷа тарҷумае бо ин хубӣ чун “Бӯстон” чунон, ки бояд бо хусни ҳам зоҳирӣ ва ҳам мӯхтавоӣ худ муаррифӣ шавад, ба даст намеояд. Баръакс гоҳе тарҷумон-шоир бо услуби ба худ хос мазмуни нусхаро чунон ба килки таҳрир мекашад, ки беихтиёр хонандаро ба худ ҷалб ва шефта мегардонад. Инак муқоисаи байте аз нусхаи Фурӯғӣ бо тарҷумаи Державин:

Дар нусхаи Фурӯғӣ:

Раиятпаноҳо, дилат шод бод,
Ба саъят мусулмонӣ обод бод [6, с. 166].

Дар тарҷумаи Державин:

Ты подданным спасительные сени
Простер, и край цветёт, как крин весенний [5, с. 178].

Аммо ин муносибати озои мутарҷим на ҳама вақт мақбул аст, чун мувофиқат дар шакл низ аз ҷумлаи шартҳои мақбулияти тарҷумаи осори адабӣ маҳсуб меёбад.

Табиист, ки тарҷумаи Державин дар баробари фазоили худ инчунин аз навоқис низ ҳолӣ нест. Тарҷумон дар баъзан аз беаҳамиятӣ нисбат ба ҷузъиёти матни форсӣ дар тарҷумаи мисраҳо ва ё байтҳои ҷудогона ба иштибоҳ дучор гаштааст.

Масалан дар ҳикояти зерин:
*Якам рӯз бар бандае дил бисӯхт,
Ки мегуфту фармондеҳаи мефурӯхт:
“Туро банда аз ман бех афтад басе,
Маро чун ту дигар наояд қасе”.*

Державин байти нахустинро чунин тарҷума мекунад:

*Раз на невольничьем базаре был я,
И там раба из жалости купил я... [1, 127].*

Чи тавре ки мебинем, дар нусхаи Фурӯғӣ дар мавриди шахсияти харидор чизе гуфта нашудааст. Яъне Саъдӣ танҳо аз мушоҳидаи ҳолате, ки ғулом дар он қарор дошт, дилсӯзии худро изҳор кардааст, аммо мутарҷим ин ҷо ҳикоятро тобише дигар медиҳад ва худӣ муаллифи “Бӯстон”-ро чун харидори он барда муаррифӣ мекунад. Сабаби ин иштибоҳ шояд ноогоҳии тарҷумон аз услуби наҳвии муаллифи “Бӯстон” бошад, ки дар ин ҷумлаҳо истифода шудааст. Яъне бандакҷонишини – ам, ки ба калимаи “дил” бояд пайваस्त мешуд, Саъдӣ бо тақозои вазни шеър ба калимаи “як” ҷаспонидааст, ки дар натиҷа хонанда аз услуби шоир ноогоҳро метавонад ба иштибоҳ дучор созад. Бар замми ин, мутарҷим иллати харидорӣ бардаро аз ҷониби Саъдӣ дар дилсӯзии шоир маънидод мекунад. Илова бар ин Саъдӣ аз бозори ғуломфурӯшӣ низ сухане намегӯяд, чун ҳадафи шоир қиссапардозӣ ва баёни ҷузъиёт нест, балки ғараз баёни натиҷаи ҳикоят аст ва аз ин рӯ хеле мӯҷаз аст. Аммо Державин ин ҷузъиётро зикр мекунад, ки дар натиҷа **итноби мутарҷим дар муқобили эҷози Саъдӣ ба худ хусусияти шарҳӣ мегирад**. Ин агарчи аз як ҷиҳат мақбул аст, аммо

чун яке аз шартҳои асосии мақбулияти тарҷума ин мувофиқати тарҷума бо нусхаи асл ҳам дар шакл ва ҳам дар мазмун аст, дар ин маврид К. Чайкин муваффақтар аз В. Державин аст. Барои исботи ин гуфтаҳо абёти болоро дар тарҷумаи К. Чайкин мебинем:

*Однажды хозяин раба продавал,
Я слышал, как горестно раб престоил:
“Хозяин рабов и получше найдёт,
Но я-то найду ли подобных господ?” [3, с. 99].*

Агарчи Чайкин дар тарҷумаи порчаи зикршуда, бар хилофи Державин, ҳолати рӯҳии Саъдӣ, яъне дилсӯзияшро зикр накардааст, аммо Державин амали як иштирокдори ҳикоятро ба дигараш нисбат медиҳад, ки ин қобили қабул нест.

Гоҳе дигар мутарҷим дар тарҷума ҷумлаи саволиро ба ҳикоягӣ табдил медиҳад, ки ин боиси коҳиш ёфтани маънои он мегардад. Чунончи дар тарҷумаи байти зерин аз боби дуюми “Бўстон” ин ҳолат мушоҳида мешавад:

*Чу Хотам ба озодмардӣ дигар
Зи даврони гетӣ наёммад магар?
Абубакри Саъд, он ки дасти навол
Ниҳад ҳимматаш бар даҳони суол... [6, с. 166]*

Маълум аст, ки ин ҷо байти дуум ҷавоб ба пурсиши байти аввал аст. Яъне шоир аввал тариқи суол мепурсад, ки оё дар ҷаҳон бад ин волоҳимматӣ дигар касе ёфт намешавад, ки бо Хотам қиёс карда шавад? Ҳамин тавр барои ифодаи мақсади худ дар байти дувум аввал замина омода месозад ва хонандаи интизори шунидани посух ба ин суоли ногаҳонии шоирро хушёр ва омодаву ҳариси шунидани ин посух аз ҷониби ҳуди шоир мегардонад. Аммо дар тарҷумаи Державин бо баробари қироати байти аввал хонанда аз мақсади Саъдӣ пай намебарад, яъне фикр мекунад, ки Саъдӣ дар саховат касеро ҳамтои Хотам намедонад ва бо ин дигар чизе гуфтани нест. Яъне услуби Саъдиро дар ҳавасманд ва ҷалбқунии хонанда тариқи ҷумлаи саволи Державин дар ин мисол натавонистааст пайгирӣ кунад, ки мисоли мазкур далели дигар дар озодияти тарҷумаи мавриди баҳси мост.

Тарҷумаи В. Державин:

*От первых дней вращения вселенной
Один Хатам был щедрый, не сравненный.
Один лишь Абу-Бакр, сын Саада с ним
Великодушьем в наши дни сравним [1, с. 178].*

Агарчи дар тарҷума байти дувум матлаби шоирро равшан сохтааст, аммо байни абёти якум ва дуум як тазоде дида мешавад, на вобастагӣ. Гӯё шоир аз андешае, ки дар байти аввал дошт, мунсариф шуда, фикраш тағйир ёфта ва рӯчӯ ба андешаи нав карда бошад.

Аммо дар тарҷумаи К. Чайкин аз байти аввал ҳадафи Саъдӣ чунон ки ҳаст, ифода ёфтааст, агарчи К. Чайкин низ ҷумлаи саволиро истифода намебарад:

*Велик сей Хатам, но таким же, как он,
Явился пред нами в потоке времён
Бу-Бекр, сын Саада Зенги, чья рука
Всегда утоляет алчбу бедняка [3, с. 80].*

Дигар аз иштибоҳоти В. Державин дар тарҷумаи асари Саъдӣ он аст, ки гоҳо ӯ сухани як нафарро ба дигар кас нисбат медиҳад, яъне дар муайян кардани шахсияти

гўянда иштибоҳ мекунад. Масалан, дар мадҳи Абӯбакри Зангӣ аз нусхаи Фурӯғӣ мехонем:

*Маро табъ аз ин навъ хоҳон набуд,
Сари мидҳати подшоҳон набуд.
Вале назм кардам ба номи фалон,
Магар бозгўянд соҳибдилон,
Ки: "Саъдӣ, ки гўйи балоғат рабуд,
Дар айёми Бӯбакр бин Саъд буд".*

Ин ҷо сухани "соҳибдилон" тамом мешавад ва гўяндаи давоми сухан худи Саъдист:

*Сазад, гар ба давраи бинозам чунон,
Ки Саййид ба даврони Нӯшервон. [6, с.14].*

Маълум аст, ки дар нусхаи асл Саъдӣ худ изхори ифтихор аз зиндагонӣ дар замони Абӯбакр ибни Саъд мекунад, аммо дар тарҷума бошад, гўяндаи ин сухан ҳам он соҳибдилонанд, ки аз ин ифтихори Саъдӣ пас аз гузашти ӯ ҳарф мезананд.

*Душою твёрд, как адамант и лал,
Я шахов и царей не восхвалял.
Но имя это ставлю я в начале,
Чтоб мужи чести в будущем сказали:
«Шейх Саади красноречивым был,
Он в годы царства Абубакра жил.
В тот век он грянул громом барабана,
Как наш пророк во дни Ануширвана» [5, с 45].*

Дар тарҷумаи Чайкин мебинем, ки гўянда аз ифтихор дар зиндагии замони Абӯбакр худи шоир аст, на каси дигар, ки мувофиқат бо нусхаи асл мекунад.

*При жизни пророка царил Нуширван,
Живу при Бу-Бекре я, гордостью пьян [3, с. 9]*

Албатта, дар тарҷумаи Державин ин ҳолати дар боло, яъне дар мисоли мадҳи Абӯбакр зикршуда, агарчи ба мазмуни матн таъсири қиддӣ нарасонад ҳам, то андозае ба матн тобиши нав медиҳад ва эҳсосоти як гўянда (дар мисоли ҳозир худи шоир) - ро ба касе дигар нисбат медиҳад.

Барои тақвияти фикрамон дар мавридҳои дар боло зикршуда боз якчанд байт аз нусхаи асл дар ҳар ду тарҷума: _ тарҷумаи Державин ва Чайкин ба унвони мисол меорем: Барои осон шудани муқоиса аввал байтро дар тарҷумаи Державин, баъд нусхаи форсӣ ва сипас аз Чайкин меорем:

Державин:

*Такой в Дамаске голод наступил,
Как будто Бог о людях позабыл [1, с. 51].*

Нусхаи Фурӯғӣ:

*Чунон кахтсоле шуд андар Димишк,
Ки ёрон фаромӯш карданд ишк [6,с. 67].*

Чайкин:

*Раз голод ужасный упал на Дамаск,
Забыли любовники радости ласк [3, с. 35].*

Маълум аст, ки дар мисоли боло Чайкин матлабро дуруст тарҷума кардааст ва дар ин ҷода муваффақтар аз Державин аст. Дар нусхаи Фурӯғӣ, мисраи дуюм, "ёрон"

мубтадо буда, дар шакли чамъ омадааст, аммо дар тарҷумаи Державин мубтадо калимаи "Бог" аст, ки ба ин калима шумораи чамъ нисбат додан худ мантике надорад.

Мисоли дигар:

Державин:

*Поведал древле муж благочестивый:
Был у Абд ал- Азиза сын счастливый,
Он драгоценным камнем обладал,
Что, словно солнце, и во тьме блистал* [5, с. 84].

Дар нусхаи Фурӯғӣ:

*Яке аз бузургони аҳли тамиз
Ҳикоят кунад з-ибни Абдулазиз,
Ки будаиш нигине дар ангуштарӣ,
Фуру монда дар қиматаи чавҳарӣ.* [6, с. 57].

Дар тарҷумаи Чайкин:

*Привел мне из приятелей раз
Про Абд-эл-Азизова сына рассказ,
Был камень в кольце у халифа. Любой
Оценщик его б затруднялся ценой* [3, с.30].

Дар тарҷумаи ин байт низ Чайкин муваффақтар буда, мазмуни нусхаи аслро дуруст тарҷума кардааст, махсусан дар мисраи дуюм ибораи "нигине дар ангуштарӣ" (камень в кольце). Аммо дар тарҷумаи Державин агарчи аз "камень" ёд шуда, аммо аз ангуштарӣ дар ин байт чизе гуфта нашудааст, ки ин ҳолат беаҳамиятии Державинро нисбат ба ҷузъиёт нишон медиҳад.

Дар байти зерини ҳамин ҳикоят:

*Қазоро даромад яке хушксол,
Ки шуд бадри симои мардум хилол.* [6, с. 57].

Державин:

*И вот в стране случился недород,
И страшный голод наступил в тот год* [5, с. 84].

Чайкин:

*Вдруг голод настал. Полумесяцем стал
Подобный луне круглолицых овал* [3, с.30].

Чуноне мебинем ин ҷо низ Чайкин тавонистааст ҷозibaҳои хунарии Саъдиرو инъикос кунад, Державин бошад кӯшидааст матни тарҷума ба фаҳм осон шавад, бинобар ин тавсифот ва маҷозҳои дар нусхаи асл истифодашударо сарфи назар карда, балки мазмуни байтро бо услуби ба худ хос тарҷума кардааст.

Ба таври хулоса метавон гуфт, ки агар В. Державин тавониста мазмуни нусхаи аслро ба фаҳми хонандаи замони худ мувофиқ ва осон баён кунад, аммо дар бисёр маврид муносибати беҳад озоди ӯ боиси кохиши маъноии нусхаи асл гашта, Бўстонро ба таври бояду шояд муаррифӣ карда наметавонад. Дар муқобили В. Державин - тарҷумаи К. Чайкин ҳам хусусияти шаклӣ ва ҳам маъноии нусхаи аслро дар тарҷумаи худ ҳадди имкон нигоҳ доштааст, ба ибораи дигар, принсипи ягонагии шаклу мазмуно роия кардааст, ҳамчунин кӯшидааст, шеваҳои хунарии Саъдиرو дар “Бўстон” ба ҳадди имкон инъикос кунад. Тарҷумаи Владимир Державин бо ҳама бурду бохтҳои худ метавонад чун комилтарин тарҷумаи “Бўстон” на аз лиҳози

хунари тарҷумонии мутарҷим, балки, чуноне ки дар ибтидои мақола ёд шуд, **аз лиҳози фаро гирифтани матни нусхаи асл, яъне шумораи абёти он**, шинохта шавад. Албатта, ин баҳои мутлақ ба тарҷумаи мазкур набуда, балки як нигоҳи кӯтоҳи муаллифи ин мақолааст. Чун илова ба тарҷумаи Чайкин инчунин тарҷумаи Анатолий Старостин қобили қабули муҳаққикон аст ва байни ин ду тарҷума (Державин ва Старостин) ихтилофи замонии на чандон зиёд аст, ба ин ва дигар вижагиҳои тарҷумаи Державин тавассути муқоисаи он бо тарҷумаи мазкур бояд бо диққате тамомтар ва нигоҳе жарфтар назар андохта шавад, ки аз манфиат холи нахоҳад буд.

Пайнавишт:

1. Саади, Абдаллах ибн Мушириф ибн Муслих. *Бустан* /Перевод В. Державина. - Душанбе: Ирфон, 1968. - 277 с.
2. Саади. *Сад плодовой* / Перевод с персидского Н. Урри. -СПБ: Издание Зин. Львовского, 1915. - 107 с.
3. Саади, М. *Бустан* /Перевод, предисловие и примечния К. Чайкина. –М.: Академия, 1935.
4. Саади. *Бустан. Лирика* / Перевод с персидского В. Державина, А Старостина. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1962.
5. Шайх Муслиҳиддин Саъдии Шерозӣ, “Бӯстон”, интишороти байналмиллалии “Алҳудо”, чопи аввал, 1371 ҳ. ш. иборат аз 463 саҳифа.

Reference Literature:

1. Saadi, Abdullakh ibn Mushrif ibn Muslikh. “Buston”. Translated by V. Derzhavin. – Dushanbe: Cognition, 1968. – 277 pp.
2. Saadi. “The Orchard”. Translation from Persian by N. Urri. – SPb.: Edition by Zinoviyy Lvovsky. 1915. – 107 pp.
3. Saadi. *Buston. Translation, introduction and commentaries by K. Chaikin.* – M.: Academy, 1935.
4. Saadi. *Buston. Lyrical Patterns. Translation from Persian by V. Derzhavin and A. Starostin. State Publishing-House of Imaginative Literature.* – M., 1962.
5. Sheikh Muslihididdin Saadi Sherozi. “Buston”. International Publishing-House “Alhudo”, the first issue. 1371hijra. – 463 pp.